

KULTUR- SKYMNING INSTÄLLD

Johanna Nylander

08.01.30

TIMBRO

INNEHÅLL

Sammanfattning	3
Inledning	5
Offentligt stöd	7
Arbetsmarknaden	8
Litteratur	10
Tidskrifter och nätmagasin	12
Bildkonst	13
Teater och dans	14
Film	16
Populärmusik	17
Klassisk musik	18
Spel som kulturform	19
Till sist	20
Fotnoter	21
Källor	23

Johanna Nylander har ett förflutet inom Liberala Ungdomsförbundet. Hon driver sedan juli 2005 den uppmärksammade bloggen Frihet, fildelning, feminism, där hon skriver om politik ur ett liberalt perspektiv. Till vardags studerar hon till dataspelsutvecklare med grafikinriktning vid Högskolan i Skövde.

ISBN: 978-91-7566-524-5

9 789175 665245

SAMMANFATTNING

I denna rapport kan vi konstatera att det svenska kulturklimatet inte alls är hårdnande. Även om man kan ha full förståelse för att det inte alltid är uppenbart, riktas allt mer resurser och intresse mot kulturen. Kulturen står på många sätt starkare än någonsin. Åtskilliga fakta styrker detta:

Regeringen har förklarat att den prioriterar villkoren för kultur och skapande, inte minst genom att systematiskt gå igenom dessa frågor i den påbörjade kulturutredningen. I kommunerna har kulturbudgetarna ökat stadigt sedan 1999. De är i dag 21 procent högre, vilket motsvarar en ökning med 201 kronor per invånare. Men kulturen i Sverige organiseras och finansieras i första hand av andra än det offentliga. Framför allt handlar det om ideella krafter, men även två tredjedelar av det betalda kulturutbudet finansieras av enskilda via marknaderna. Allmän ekonomisk tillväxt är därför viktigare för kulturklimatet än offentliga kultursatsningar.

Enligt Arbetsförmedlingen Kultur (AF Kultur) väntas inom kultursektorn under det närmaste året en fortsatt ökning av anställningar, uppdrag och egenföretagande. Flera nya lösningar har prövats på detta arbetsmarknadsområde, där de så kallade allianserna är mest uppmärksammade.

Kulturkonsumtionen fortsätter att öka, inte minst när det gäller nyskapad kultur. Förra året såldes det nyutgivna böcker för lika mycket pengar som det såldes böcker totalt under 1998. Den svenska bokbranschen har ökat sin försäljning med 37,7 procent sedan 1998. Även "småla" litteraturformer som poesi och dramatik har framför allt under de senaste tre åren upplevt en sådan ökning, och de små oberoende förlagen upplever en boom. Följaktligen är det också fler som läser böcker. 1993 var läsandet rekordlågt. Sedan dess har antalet personer som läser böcker regelbundet – alltså minst en gång i veckan – ökat med 54 procent.

På samma sätt är det fler personer som dagligen läser tidskrifter. Antalet kulturtidskrifter som handlar om teater, musik, konst och film mer än fördubblades mellan 2000 och 2005, samtidigt som det 2005 fanns nästintill dubbelt så många kulturtidskrifter som 25 år tidigare. Med framväxten av internetforum och bloggar har dessutom fötts en helt ny arena för kulturdebatt.

Bildkonsten har blivit mer tillgänglig än någonsin. Detta genom teknisk utveckling men också genom att näringslivet har insett värdet i att använda konst i marknadsföring och produktutveckling. Efterfrågan på konst är högre än på länge och både gallerier och auktionsfirmor upplever att många konstnärer säljs till rekordpriser. Återinförandet av entréavgifter på flera statliga museer har fått besöksiffrorna att minska. Men mellan 1997 och 2006 har antalet årliga besök på museer och konsthallar ökat med nästan fem miljoner. Personalstyrkorna har kunnat

utökas. Antalet konstutställningar ökade under 2006, och det tillkom 27 nya museer och konsthallar under året.

Antalet årliga besök till teater- och dansföreställningar har ökat med 400 000 besök mellan 1997 och 2005. På dansföreställningarna är ökningen hela 168 procent. Att besöksantalet på vissa scener minskade 2007 beror mycket på att många teatrar hade rekordmånga unika besökare 2006. Dessutom var antalet årsverken på teater- och dansinstitutionerna år 2005 – det senaste året det finns statistik från – det högsta hittills. Med ny teknik kan också opera, konserter och teaterföreställningar i världsklass visas på distans, vilket med framgång har gjorts inte minst på den svenska landsbygden.

Oro har riktats mot Svensk Filmindustris (SF) monopol på biografmarknaden. Men å andra sidan har teknisk utveckling ökat åskådarnas möjligheter att på egen hand visa och se kvalitetsfilm. Trots detta blev antalet biografbesökare fler under 2006. Andelen personer som besökte en bio minst en gång i halvåret var uppe i den högsta siffran sedan mätningarna startade i slutet av 1980-talet. Den privatfinansierade filmsektorn i Sverige blir allt större samtidigt som filmstödet kommer att öka med 10 miljoner år 2008. Men framför allt har den tekniska utvecklingen gjort det möjligt för vem som helst att uttrycka sig i och sedan sprida filmer.

I dag är det enklare än någonsin för artister och andra att skaffa egna studior och starta skivbolag. Och även om de stora skivbolagen har fått det tufft, mår musiken som sådan bra. Trots att den traditionella musikförsäljningen har fått avgörande konkurrens av digital nedladdning, såldes det 2007 över 19 procent fler musikenheter än det gjorde 2002. Försäljningen av digitalt distribuerad musik ökade med nästan 10 procent under 2007.

Konserterna med klassisk musik får allt större publik. De fria musikgrupperna har tagit emot den största besöksökningen. Det genomförs fler konserter. Orkesterinstitutionerna har kunnat hålla sig med fler betalda musiker. Konserthusen blir allt fler. P2:s lyssnarskara ökade under 2006.

Dataspel har uttrycks- och användningsformer som påminner om många andra kulturyttringar. Det är ett exempel på en ny form som låter användaren skapa en identitet, en alternativ verklighet och en berättelse. 2006 såldes två miljoner fler spel än 1998, samtidigt som den årliga omsättningen har ökat med 169 procent och allt fler försörjer sig på att utveckla nya spel.

INLEDNING

I debatten hörs ofta påståendet att det svenska kulturklimatet är hårdnande. Det är oklart vad som menas med detta. Förmodligen är det underförstådda budskapet att kulturen tilldelas allt mindre resurser, att allmänheten blir allt mindre delaktig och att kulturen som ett resultat av detta stagnerar och förtvinar.

Med tanke på detta borde påståendet om ett hårdnande kulturklimat få många att lägga pannan i djupa veck. För många enskilda tecken talar faktiskt i precis motsatt riktning. Om man systematiskt går igenom statistiken och verkligheten blir det snart uppenbart att vi i dag har ett kulturklimat som är allt annat än hårdnande. En bredare del av allmänheten är mer delaktig än någonsin. Kulturkonsumtionen skjuter i höjden som ett resultat av allmänt välstånd och ökad tillgänglighet. Detta är en av anledningarna till att kulturen också får allt mer resurser. Det brinnande intresset och de engagerade amatörerna ser till att det på många kulturområden totalt sett skapas mer och djärvare än någonsin.

Allt är givetvis inte perfekt. Det finns sådant som fungerar mindre bra på kulturens område. För många skapare är konstnärslivet onekligen en tillvaro där man tvingas hanka sig fram i osäkerhet och med pengabrist – de får kanske inte del av det förbättrade kulturklimatet. Och för många som njuter av kulturen kan det ofta vara svårt att få tillgång till den mängd och utformning av kulturen som man skulle vilja. I takt med att samhället förändras, förändras desutom kulturen. Samtidigt som vissa kulturformer har fått en mer framträdande roll, har andra hamnat i skuggan. Oron inför allt detta måste man respektera.

Kärnfrågan är givetvis hur man definierar begreppet kulturklimat. Om man avser kulturens villkor så som de uppfattas av konstnären själv, kan påståendet om ett hårdnat klimat kanske stämma. Vem kan sätta sig till doms över de skapare och åskådare som uppenbarligen bär på känslan att klimatet är hårdnande? Deras oro är säkert genuin. Det finns givetvis även negativa utvecklingstendenser som förstärker sådana uppfattningar. Detta är en viktig aspekt att ha med sig när kulturpolitiken utformas, men än mer relevant är att bygga den på hur det verkligen förhåller sig.

I den här rapporten avses med kulturklimat det mät- och greppbara utbudet och förutsättningarna för kulturen. Det behöver inte finnas en koppling mellan detta och det kvalitativa tillståndet för kulturen, men man kan anta att det är så. Sammantaget visar verkligheten att kulturklimatet inte är hårdnande – utan snarare positivt, levande och mångfasetterat.

Det går alltid att diskutera *vad* som är kultur och vad av denna kultur som det offentliga har ett ansvar för. Men det här är inte en rapport som diskuterar principer. Det här är en rapport som försöker skildra verkligheten – som gör nedslag i ett kulturklimat som ser hoppfullt ut.

Det är bra att kulturen mår bra. Kulturen ger människan självkänsla, stärker hennes identitet, sporrar hennes kreativitet och skapar mening och gemenskap. Ett kulturklimat som mår bra är därför också en av de främsta förutsättningarna för samhället att också göra det.

OFFENTLIGT STÖD

Kulturen i Sverige organiseras och finansieras i första hand av andra än det offentliga. En stor del av kulturen kan över huvud taget inte betecknas i ekonomiska termer, eftersom den skapas genom ideella krafter. Till exempel är körmusiken en av våra största folkrörelser. Och av det samlade betalda kulturutbudet finansieras två tredjedelar av enskilda via marknaderna.¹ De allra flesta ser ett värde i kulturen som sådan. Ekonomisk tillväxt – och den förbättring av befolkningens privatekonomier som tillväxten innebär – är därför mycket viktigare för kulturklimatet än alla offentliga kultursatsningar tillsammans.

Regeringen har förklarat att den vill prioritera ”insatser för att stimulera goda villkor för kultur och konstnärligt skapande”, med hänvisning bland annat till det pågående arbetet för att åstadkomma regelförenklingar. Den nyligen påbörjade kulturutredningen ska också pröva hur försörjningsmöjligheterna för kulturskapare kan främjas.²

Kommunerna gav under 2006 i genomsnitt 1 071 kronor per person till kultur.³ Sedan 1999 har dessa kommunala kulturbudgetar stadigt ökat med totalt 201 kronor per invånare⁴, vilket motsvarar en ökning på 21 procent. Det kan jämföras med det närliggande fritidsområdet. Även detta har under samma tid fått ökade satsningar, men bara runt 16 procent.⁵

ARBETSMARKNADEN

Vad gäller dagens arbetsmarknadsläge konstaterar Arbetsförmedlingen Kultur att antalet lediga platser under år 2007 har ökat med 30 procent. Många arbetssökande inom kultursektorn, som den definieras av Arbetsförmedlingen Kultur⁶, har fått arbete.⁷ De senaste två åren har efterfrågan på kulturtjänster ökat med cirka 5-6 000 arbetstillfällen, även om arbetsgivarna nu in- tar en försiktigare hållning. Prognosen "visar en fortsatt tillväxt av jobb inom kulturbranscherna, men uppgången bromsar in". Antalet nya arbetstillfällen antas stanna vid 500, vilket innebär en sysselsättningsökning om 0,5-1 procent fram till hösten 2008.⁸

Många av de nya tjänsterna är visstids-, deltids-, och timanställningar.⁹ Även om detta långsiktigt kanske är ett problem, kan man inte i det här sammanhanget bortse ifrån att kultursektorn alltid har dominerats av anställningsformer som är mer komplicerade än på många andra yrkesområden. Arbetstillfällena ökar alltså inte i samma takt som tidigare, men de ökar trots allt fortfarande.

Även andra kulturskapare – exempelvis inredningsarkitekter och designers – kan räkna med en bättre arbetsmarknad.¹⁰ Samtidigt ökar egenföretagandet på kulturområdet. Arbetsförmedlingen Kultur beskriver det så här:

Utvecklingen med allt fler egenföretagare i kulturområdet håller i sig. Ökningen har varit kraftig även under år 2007. Enligt prognosen ligger nytillskottet av antalet egenföretagare på cirka 5 000 per år inom sektorn. Vi kan också konstatera att inom kultursektorn är egenföretagandet bland utrikes födda högre än bland svenskfödda.¹¹

För många är denna bild kanske främmande. De känner i stället oro över att förändrade akasseregler skapar större rörlighet på arbetsmarknaden, men icke desto mindre går utvecklingen i rätt riktning när fler arbetstillfällen skapas.

För musiker, dansare och teatermedarbetare finns dessutom de så kallade allianserna, vilka ger utövarna en ekonomisk och social trygghet. Utövaren anställs av alliansen, men tar tjänstledigt när hon får anställning hos någon annan arbetsgivare. När denna anställning har upphört träder hon tillbaka till alliansen. På så sätt minskar skillnaden mellan tillsvidare- och visstidsanställning. Nu finns det en teaterallians för skådespelare och en dansallians för dansare, och under 2008 instiftas även en musikerallians samtidigt som dansalliansen byggs ut. Regeringen

har budgeterat 30 miljoner kronor extra till detta.¹² Teateralliansen har sedan starten 1999 vuxit till 109 anställda.¹³ Dansalliansen har 29 anställda dansare.¹⁴ Musikeralliansen beräknas bli av samma storlek som teateralliansen.¹⁵

Artistbanken och Kulturnätet är två exempel på webbplatser som både riktar in sig på att förmedla tillfälliga arbeten men också finns till för att uppmärksamma kulturskapare i allmänhet. Det finns alltså ganska gott om alternativa arbetssökarmöjligheter på kulturområdet.

LITTERATUR

Bokens död har förutspåtts flera gånger. Många trodde att stunden var kommen när filmen tågade in i vår vardag. Samma sak när radion, televisionen och datorn gjorde det. Men boken har överlevt. Intresset är inte sämre i dag. 1993 var ett bottenår för bokläsningen. Sedan dess har antalet personer som läser böcker regelbundet – alltså minst en gång i veckan – ökat med 54 procent.¹⁶ 2006 läste över 40 procent böcker regelbundet.¹⁷

En intressant mätare av bokintresset är besöksantalet på den årliga Bok- och biblioteksmässan i Göteborg. Antalet besökare, utställare och övriga medverkande har ökat successivt, och 2007 års mäsas besöktes av drygt 108 000 personer.¹⁸ Än mer talande är det nog att besöken på de kommunala folkbiblioteken har ökat med 46,9 procent mellan 2000 och 2006.¹⁹

Bibliotekens popularitet skulle kunna bero på att svenskarna inte har råd att köpa egna böcker. Men så är inte fallet. Vi köper böcker för mer pengar och i allt större antal.²⁰ Under 1998 såldes det böcker för 1 697 miljoner kronor. 2006 var motsvarande siffra 2 337 miljoner.²¹ Det är en ökning med 37,7 procent på bara åtta år. Antalet sålda böcker har ökat sedan man började föra statistik tidigt på 1970-talet, och siffran för 2006 är högre än någonsin.²²

Försäljningen av nyutgivna titlar har också ökat. 2006 såldes nyutgivna böcker för 1 683 miljoner kronor. Det är nästan lika mycket som det såldes böcker för totalt under 1998.²³ Antalet nyutgivna boktitlar har varierat mer från år till år, men på det stora hela har en klar ökning ägt rum. Förra året gavs det ut nästan 20 procent fler nya boktitlar än 1998.²⁴ Publiken vågar alltså pröva ny litteratur.

En del av ökningen beror på bästsäljarnas ökade genomslag. Kristoffer Lind, ordförande i de oberoende förläggarnas organisation NOFF, menar till exempel att även om boktitlarna har blivit fler så har upplagestorleken på den genomsnittliga boken minskat. Det är därför bara ett fåtal små företag som visar bra vinster, vilket i sin tur leder till att de stora förlagsjättarnas grepp om marknaden stärks. Ändå blir de små oberoende förläggarna allt fler. NOFF hade 47 medlemsförlag vid starten 1995. I dag är de 142, varav 37 har anslutit sig under de senaste två åren. "Det är en enorm boom just nu", säger Lind.²⁵

Att det finns en mångfald bland förlagen borde på sikt vara gynnsamt för det litterära klimatet. Förlagen nischar sig, författarna har tillgång till fler arenor. Något som talar i denna riktning är

att den positiva utvecklingen även gäller "smala" litteraturformer. Försäljningen av poesi och dramatik har ökat sedan 1990 och framför allt under de senaste tre åren. Klassisk poesi säljer bra, men även samtidspoeter. Särskilt framgångsrika har de så kallade estradpoeterna varit, för övrigt en kulturform som vuxit fram bara under de senaste åren.²⁶

Det kan också påpekas att svensk litteratur går allt bättre utomlands. Detta gäller både försäljningen av böcker direkt och förlagens provisioner för böcker som översätts från svenska. Utlandsexporten av denna ökade nämligen med 29,9 procent mellan 1994 och 2006.²⁷

Den sänkta bokmomsen är en förklaring till försäljningsökningen i landet. Men denna ökning har fortsatt även efter sänkningen.²⁸ Bokhandlarnas möjligheter att köpa in stora lager för onlineförsäljning till hela landet, har framför allt gynnat försäljningen av pocketböcker. Med internethandelns framväxt har pocketboken sjunkit ännu mer i pris, och bidragit till att internetbokhandeln ökat sina årliga inköp med 150 procent sedan 2002.²⁹ Men internet är inte den enda nya kanal genom vilken böcker i dag når oss. Till skillnad från förr kan vi i dag till exempel köpa böcker vid kassorna i vanliga ICA-affärer eller som en bilaga till ett lösnummer av Expressen.

Tekniken har också förenklat bokproduktionen. På internetsajter som www.vulkan.se kan vem som helst i dag skapa, sälja och trycka sina alster utan att det medför någon större kostnad för dem. Vanligt folk kan alltså publiceras utan att behöva få ett förlag att nappa.

TIDSKRIFTER OCH NÄTMAGASIN

Andelen som dagligen läser en vecko- eller månadstidning har också ökat. 2006 var antalet dagliga läsare det högsta sedan man började mäta.³⁰ Antalet tidskrifter som handlar om konst, musik, teater och film fördubblades mellan 2000 och 2005, samtidigt som det 2005 fanns nästintill dubbelt så många kulturtidskrifter som 25 år tidigare.³¹

Till detta ska läggas att framväxten av fora och bloggar på internet har skapat en helt ny arena för kulturdebatt. På till exempel dagensskiva.com, dagensbok.com, nummer.se och vujer.com kan vem som helst diskutera aktuell litteratur, musik, teater och film. På otaliga bloggar förs i dag både den ideologiska och den estetiska diskussion som förr bara återfanns på tidningarnas kultursidor.

BILDKONST

Under de senaste åren har efterfrågan på inte minst samtidskonst varit rekordstor, och flera konstnärer har sålt till rekordpriser.³² Försäljningen av nutidskonst är hetare än på länge.³³

Även auktionsmarknaden går bra. Bara vid landets kvalitetsauktioner klubbades under våren 2007 konst och värdefulla föremål för totalt 445,6 miljoner kronor. Det innebar en ökning av auktionsmarknaden med 8 procent jämfört med våren innan.³⁴

Bildkonsten klarar sig alltså bra på privata scener, men även stat och kommuner satsar. Moderna museet har i budgeten för 2008 tilldelats fem miljoner kronor extra för att köpa in konst av framför allt kvinnliga konstnärer. Anslaget för ersättningar och bidrag till konstnärer ökas med 15 miljoner kronor jämfört med den budgeterade summan i år.³⁵

IKEA:s satsning på svensk modern konst, med motiv av Ernst Billgren i spetsen, har också ökat uppmärksamheten och spridningen av denna genre.³⁶ H&M har på samma sätt populariserat modeformgivning genom smart marknadsförda samarbeten med kända kläddesigners som Karl Lagerfeld, Viktor & Rolf, Madonna och nu senast Roberto Cavalli.

Efter att entréavgifter 2007 återinfördes på flera statliga museer, mattades besökssiffrorna.³⁷ Men samtidigt har omsättningen för konsthallar och museer ökat med nästan 80 procent sedan 1993.³⁸ Deras årliga besökstal ökade med nästan fem miljoner mellan 1997 och 2006.³⁹ Mellan 2004 och 2006 ökade konsthallsbesökarna rentav med 25 procent, och deras antal passerade miljonstrecket.⁴⁰

Och det är inte bara gamla välkända mästare som lockar fler besökare. Även relativt unga samtidskonstnärer gör det. När Karin Mamma Anderssons målningar ställdes ut på Moderna museet i Stockholm i somras, blev det exempelvis besöksrekord.⁴¹

Under 2006 tillkom också 27 nya museer – inte bara konstmuseer – och konsthallar i landet.⁴² Både konsthallarna och museerna har utökat sina personalstyrkor.⁴³ Intressant är också att antalet konstutställningar ökade under 2006, trots att konsthallarna de senaste åren har fått något lägre offentligt stöd än tidigare.⁴⁴ Flera privata initiativ – Bonniers Konsthall, Magasin 3, Jarla Partilager och Sven-Harry Karlssons planerade konstmuseum i Stockholm, Hasselblad Center i Göteborg och Rooseum i Malmö – har bidragit till att förbättra konstklimatet.

Allt fler museer, gallerier, konsthallar och konstnärer lägger själva ut sin bildkonst på nätet för att visa upp sina samlingar för besökare som inte är på plats.

TEATER OCH DANS

Antalet årliga besök på de teater- och dansföreställningar som uppbar statsbidrag ökade med 400 000 mellan 1997 och 2005. Dansbesökarna stod för den största ökningen – 168 procent sedan 1997.⁴⁵ Under 2006 nådde Stockholms Stadsteater den högsta publiksiffran sedan starten 1960, och 2007 var det näst bästa året. Dramaten, Kungliga Operan och Göteborgs stadsteaters besöksiffror minskade under 2007, medan de ökade på Göteborgsoperan, Malmö Dramatiska teater och Malmö Opera och Musikteater.⁴⁶ Ett uppsving märks även hos privatteatrarna. Knut Rutenborg, ordförande i sammanslutningen Privatteatercheferna, konstaterade följande våren 2006:

Intresset för teater har definitivt ökat under de senaste åren. Produktionerna har varit bra och vi har haft kolossalt duktiga artister och skådespelare. Det är helt enkelt inne att gå på teater, även bland ungdomar.⁴⁷

Besökarna går dessutom allt oftare. Antalet personer som går på teater minst en gång i halvåret har ökat i jämn takt sedan 2001. Under 2006 var siffrorna de högsta som uppnåtts sedan 1989, då undersökningen startade.⁴⁸ Andelen som går på teater fler än fyra gånger om året har fördubblats sedan 2003, och även detta är den högsta siffran sedan 1989 då mätningen påbörjades.⁴⁹

Fler personer än året innan besökte någon gång under 2006 en teater. Samtidigt minskade andelen personer som inte hade besökt en teater under föregående år. Detta efter en svacka i början av 2000-talet.⁵⁰ Med tanke på regeringens mål om delaktighet i kulturen⁵¹, borde denna siffra på antalet unika personer vara mer intressant än det totala antalet som besöker teatrar. Den senare siffran tar ju inte hänsyn till om samma person besöker en teater flera gånger. Publiken har alltså blivit större, flitigare och bredare de senaste åren.

Därför är det kanske inte konstigt att det också produceras fler föreställningar. Mellan 2004 och 2005 ökade antalet föreställningar inom teater- och dansområdet med drygt 5 procent.⁵² Antalet premiärer på landets teatrar och dansscener har dessutom ökat med mer än 30 procent sedan 2005. Benny Fredriksson, chef på Stockholms Stadsteater, bekräftar bilden:

Stadsteatern har de sista fem åren markant ökat sin produktion. Vi har haft en bred repertoar och har gjort många olika föreställningar vilket har resulterat i att många har kommit och tittat på dem.⁵³

Från bransch och teatermedarbetare hörs vissa varningar för denna utveckling. De menar att arbetsbelastningen kan bli påfrestande om den ökade produktionen sker utan att fler anställs.⁵⁴ Men frågan är om sådana farhågor är befogade. Antalet årsverken som har utförts på teater- och dansinstitutionerna har varit stigande sedan 1997, med 2005 som högsta topp. Det är det senaste året över vilket det finns statistik, men det finns tecken på att uppgången har fortsatt även efter det.⁵⁵

Till bilden av en teaterboom ska också läggas att ny teknik har gjort det möjligt att visa live-föreställningar av opera, konserter och teaterföreställningar på distans. Så kunde nya grupper njuta av föreställningar från Metropolitan Opera i New York, när dessa sommaren 2007 framfördes via länk i Folkets Hus och Parker på svensk landsbygd. Liknande projekt har bedrivits från Dramaten.⁵⁶

FILM

För de mer beständiga konsterna har den tekniska utvecklingen inneburit än mer fantastiska möjligheter. Tillgängligheten har ökat och tillverkningskostnaderna stört dykt på ett dramatiskt sätt. Detta gäller inte minst filmkonsten.

Många uttrycker berättigad oro för att det monopol som Svensk Filmindustri (SF) numera i stort sett har på biografmarknaden, kommer att enkelrikta filmutbudet. Men å andra sidan har allt fler i dag tillgång till allt bättre utrustning för och urval av filmer i hemmet. Utvecklingen av och de sjunkande priserna på filmprojektorer, platta tv-skärmar och dvd har gjort att många nästan har egna biografer hemma.⁵⁷

Trots detta går folk mer på bio än på länge. Antalet personer som hade gått på bio två gånger om året eller mer, nådde 2006 den högsta siffran sedan mätningarna påbörjades 1988.⁵⁸ Det ökande intresset inbegriper även seriösa filmer, vilket illustreras av att Stockholms filmfestival slog publikrekord 2007 med 125 000 besökare.⁵⁹

När vi ändå är inne på Stockholms filmfestival kan det vara på sin plats att peka på samarbetet med Nokia året innan. Kända regissörer tävlade med kortfilmer filmade med mobiltelefon. Detta visar att även den stora förbättringen på filmområdet är kopplad till den tekniska utvecklingen. De allra flesta har i dag tillgång till en hyfsad filmkamera – en videokamera, digitalkamera eller på mobiltelefonen. På webbsidor för filmklipp – till exempel YouTube – kan användarna ladda upp filmer som de själva eller andra har skapat. Det finns också motsvarigheter som helt riktar sig till svenska användare.

Filmerna på dessa sajter håller givetvis varierande kvalitet. Bakom många av dem ligger nog en tämligen begränsad arbets- och tankeinsats. Men många har också ett budskap, inte sällan framställt med ett mått av humor. Därför tillhandahåller dessa sajter något så väsentligt som en möjlighet för individer att vara delaktiga och uttrycka sig. Fenomenet med egenskapade filmer på nätet växer, men är redan en del av vårt kulturliv. Allt fler blir delaktiga i filmernas tillkomst.

Det kan också vara på sin plats att konstatera att det utöver offentligt stödd film har vuxit fram en helt privatfinansierad filmsektor i Sverige. Än så länge är omfattningen blygsam, men mycket talar för att den kommer att öka.⁶⁰ Det är givetvis positivt för kulturen om fler finansierare kommer in och bidrar med mer pengar och andra perspektiv. Till detta ökar regeringen filmstödet med 10 miljoner kronor i budgeten för 2008.⁶¹

POPULÄRMUSIK

Omsättningen för flera stora skivbolag har minskat de senaste åren. Fildelning sägs vara den främsta orsaken. Men innebär det att detta också går sämre för musiken?

Nja, skivbolagens minskade omsättning till trots så ökar antalet musikenheter – det vill säga sålda separata låtar eller skivor. 2007 såldes över 19 procent fler musikenheter än 2002.⁶²

Men framför allt har den senaste teknikutvecklingen gjort det lättare och billigare än någonsin för nya musikkapare att nå ut. Internetcommunityn Myspace har revolutionerat möjligheterna för mindre kända musiker att nå ut till en publik. De ideella eldsjälarna som brinner för musiken har faktiskt fått det bättre.⁶³

Allt fler musiker gör som den svenska Grammisvinnande gruppen The Knife. Strax före jul 2006 släppte de en låt fri för nerladdning på sin webbplats.⁶⁴ Detta trots att de äger sitt eget skivbolag och redan var väletablerade på marknaden. Ett annat intressant exempel är 2006 års sommarplåga "Boten Anna" av Jonas Altberg, som upptäcktes genom att den lades ut på nätet fri för nerladdning.⁶⁵ Med dessa båda exempel i bakhuvudet kan man också reflektera över att det i dag är enklare än någonsin att skaffa en egen studio och starta skivbolag. Det är en möjlighet som många musiker har utnyttjat, vilket har ökat deras handlingsutrymme.

De senaste åren har också webb- och podcastradio vuxit som fenomen. Webbradio är i dag allt ifrån vanliga radiostationer som sänder live, till smarta program som själva väljer ut musik utefter vad användaren brukar lyssna på. Podcastradio, som lyssnaren kan ladda hem till sin mp3-spelare, blir allt vanligare och mer diversifierad. Växer gör också den kommersiella försäljningen av mp3-låtar i exempelvis iTunes. Det är ingen slump att försäljningen av digitalt distribuerad musik ökade med nästan 10 procent under 2007.⁶⁶

Hela denna utveckling har fått musikintresset hos framför allt unga att öka. Människor har börjat hitta tillbaka till konserter och livemusik.

KLASSISK MUSIK

De klassiska musikscenerna hade i slutet av 1990-talet vikande publiksiffror, en trend som sedan dess har brutits. Besökssiffrorna är nu återigen på väg uppåt. Den största publikökningen står de fria musikgrupperna för, men även länsmusikerorganisationer och orkesterinstitutioner har ökat sina årliga besöksantal.⁶⁷ Antalet konserter som genomförts har också ökat efter ungefär samma mönster.⁶⁸ Noterbart är också att Sveriges Radios kanal P2, efter att länge ha haft en jämn lyssnarskara, ökade antalet lyssnare under 2006.⁶⁹

I jämn takt har orkesterinstitutionerna de senaste tio åren kunnat öka sin styrka med betalda musiker.⁷⁰ Samtidigt skriver Dagens Nyheter att Sverige har drabbats av "konserthusfeber". Sedan 1992 har tio nya konserthus invigts i Sverige, varav tre bara under 2007.⁷¹

SPEL SOM KULTURFORM

Spel är en av de allra nyaste kulturformerna. Denna form illustrerar väl hur globalisering och teknisk utveckling har breddat och berikat kulturen. Det handlar om dataspelskulturen.

Dataspel, spel på dator och med konsoll, kan ibland tyckas vara mer en förströelseform än kultur. Med mer avancerade manus, grafik och ljudupplevelser har det dock vuxit till en egen kulturform. För dataspel är interaktiviteten det viktigaste, och mycket spelande är inte bara rent tävlande, utan låter spelaren skapa en egen bild av sig själv, bygga om sin omgivning eller bli delaktig i en berättelse. Ingen skulle få för sig att inte kalla datorkonst för konst, så varför skulle det närliggande skapandet av dataspel vara något annat?

Nintendogenerationen – de som föddes under 1980-talet – håller på att växa upp, bilda familj och ta plats i arbetslivet. Det är den första generationen där dataspel har varit någonting naturligt. Hos denna generation har kulturyttringen tagit plats vid sidan av klassiska kulturformer som böcker, film och scenkonst. Detta är ett intressant exempel på hur kultur finner nya uttrycksformer och användningsområden.

Dataspelsbranschen får inte några större bidrag. Det har dock inte hindrat den från att frodas på den kommersiella marknaden. Försäljningen av spel har ökat det senaste decenniet. År 2006 såldes det över två miljoner fler spel i Sverige än 1998. Branschens årliga omsättning har under samma period ökat med 169 procent.⁷² Det är också fler personer som sysselsätts med att utveckla spel, en stor del grafiker och designers. Branschen menar att personalbrist stoppar utveckling av fler spel i Sverige.⁷³

TILL SIST

Kulturpolitiken har förvånansvärt liten påverkan på kulturklimatet. Två tredjedelar av kulturen finansieras av enskilda när de konsumerar kultur, och därför är en god hushållsekonomi viktigare för kulturen än enskilda satsningar.

Globaliseringen och den tekniska utvecklingen driver i dag kulturklimatet framåt, genom att skapa nya uttrycksformer och konsumtionskanaler för kulturen. Även om exempelvis film- och musikindustrin har stött på problem på grund av denna utveckling, har den varit fruktsam för film- och musikkonsten.

Fler människor konsumerar kultur, nya kulturformer skapas, och även traditionella kulturformer såsom litteratur upplever bättre tider än någonsin. Människor blir mer delaktiga i kulturen och kulturklimatet växer sig starkare.

FOTNOTER

- ¹ Nya moderaterna (2007), sid 4.
- ² Kulturdepartementet (2007), sid 10.
- ³ SCB (2007b).
- ⁴ SCB (2007a).
- ⁵ SCB (2007b).
- ⁶ AMS (2007a), sid 34ff.
- ⁷ AMS (2007b).
- ⁸ AMS (2007a), sid 12.
- ⁹ AMS (2007b).
- ¹⁰ AMS (2007a), sid 47ff.
- ¹¹ AMS (2007b).
- ¹² Regeringen (2007), sid 59.
- ¹³ Teateralliansen (2007).
- ¹⁴ Dansalliansen (2007).
- ¹⁵ Carp & Ivarsson (2007); Brandel (2007).
- ¹⁶ Holmberg & Weibull, red (2007), sid 35.
- ¹⁷ Ibid, sid 35.
- ¹⁸ Bok & Bibliotek (2007a); Bok & Bibliotek (2007b).
- ¹⁹ SCB (2007c).
- ²⁰ Svenska Förläggare AB (2007), sid 15.
- ²¹ Ibid, sid 8.
- ²² Ibid, sid 12.
- ²³ Ibid, sid 8.
- ²⁴ Ibid, sid 12.
- ²⁵ Cato (2007).
- ²⁶ Persson (2007).
- ²⁷ Svenska Förläggare AB (2007), sid 5.
- ²⁸ Ibid, sid 4f; Statens kulturråd (2005), sid 14.
- ²⁹ Svenska Förläggare AB (2007), sid 2; Svenska Förläggare AB (2003), sid 2.
- ³⁰ Nordicom (2007).
- ³¹ Nordicom (2006).
- ³² Se bland annat Öqvist (2006); *Svenska Dagbladet* (2005).
- ³³ *Dagens Nyheter* (2007b).
- ³⁴ Johannesson (2007).
- ³⁵ Regeringen (2007), sid 24.
- ³⁶ Arndtzen (2006).
- ³⁷ Månsson (2007), sid 3ff.
- ³⁸ Statens kulturråd (2007c), sid 12.
- ³⁹ Ibid, sid 18.
- ⁴⁰ Ibid, sid 27.
- ⁴¹ *Borås Tidning* (2007).
- ⁴² Statens kulturråd (2007c), sid 25.
- ⁴³ Ibid, sid 14.
- ⁴⁴ Ibid, sid 23.
- ⁴⁵ Statens kulturråd (2007b), sid 14.
- ⁴⁶ Ullberg (2008).
- ⁴⁷ Hedelin (2006).

- ⁴⁸ Holmberg & Weibull, red (2007), sid 10.
⁴⁹ Antoni (2007), sid 6.
⁵⁰ Ibid, sid 5.
⁵¹ Se bl a Regeringen (2007), sid 26.
⁵² Statens kulturråd (2007b), sid 18.
⁵³ Ullberg (2007).
⁵⁴ Ibid.
⁵⁵ Statens kulturråd (2007b), sid 23f.
⁵⁶ *Smålandsposten* (2007); *Tvärsnytt* (2007).
⁵⁷ Brandel & Kalmteg (2007); Smitt (2007).
⁵⁸ Holmberg & Weibull, red (2007b), sid 10.
⁵⁹ *Kulturnyheter* (2007).
⁶⁰ Djurberg (2007); Janson (2006).
⁶¹ Regeringen (2007), sid 25.
⁶² GLF (2008); GLF (2003).
⁶³ Forsström (2007); Kuprijanko (2006).
⁶⁴ *Musikjournalen* (2006).
⁶⁵ *TT Spektra* (2006).
⁶⁶ GLF (2008).
⁶⁷ Statens kulturråd (2007a), sid 12.
⁶⁸ Ibid, sid 14.
⁶⁹ Holmberg & Weibull, red (2007), sid 32.
⁷⁰ Statens kulturråd (2007a), sid 16.
⁷¹ *Dagens Nyheter* (2007a).
⁷² MDTS (2007); MDTS (2000).
⁷³ Thoresson (2007).

KÄLLOR

AMS (2007a), "Arbetsmarknadsprognosen för kulturmarknaden". Malmö: Arbetsförmedlingen Kultur (2007), se <www.ams.se/library/documents/rapporter/2007/rapportkultur_07.pdf>.

AMS (2007b), "Många nya jobb – men uppgången bromsar in". Malmö: Arbetsförmedlingen Kultur (Pressmeddelande), se <www.ams.se/Go.aspx?a=76739>.

Antoni, Rudolf (2007), "Scenkonstens publik 2007". Göteborg: SOM-institutet/Samhälle, opinion, massmedia, se <www.som.gu.se/rapporter/scenkonsten/scenkonstens_public_2007.pdf>.

Arndtzen, Mårten (2006), "Ikea art event". Stockholm: Sveriges Radio, "Kulturnytt", 20 september, se <www.sr.se/cgi-bin/P1/program/artikel.asp?ProgramID=478&nyheter=1&artikel=946640>.

Bok & Bibliotek (2007a), "Statistik". Göteborg: Bok & Bibliotek i Norden AB, se <nemonet.swefair.se/templates/LibraryPage___154637.aspx>.

Bok & Bibliotek (2007b), "Statistik Bok & Bibliotek 2005–2007". Göteborg: Bok & Bibliotek i Norden AB, se <<http://nemonet.swefair.se/upload/massor/Bok%20&%20Bibliotek/2007/pdf/Pressreaser/2007%20Statistik%20Bok%20%20Bibliotek.doc>>.

Borås Tidning (2007), "Slår rekord". 4 augusti.

Brandel, Tobias (2007), "Ett steg i rätt riktning". SvD.se, 17 april, se <www.svd.se/kulturnoje/nyheter/artikel_219037.svd>.

Brandel, Tobias & Kalmteg, Lina (2007), "SF nära monopol efter Astoriaköp". SvD.se, 9 augusti, se <www.svd.se/kulturnoje/nyheter/artikel_252269.svd>.

Carp, Ossi & Ivarsson, Torbjörn (2007), "Miljoner satsas på kulturjobb". DN.se, 16 april, se <www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=1058&a=639781>.

Cato, Carl (2007), "Antalet små förlag växer lavinartat". *Dagens Nyheter*, 30 november.

Dagens Nyheter (2007a), "Konserthusfeber i Sverige". 7 oktober.

Dagens Nyheter (2007b), "Så het är konstmarknaden". 11 oktober.

Dansalliansen (2007), "Om Dansalliansen". Nacka. Se <www.dansalliansen.se/index.php?sid=mininfo1>.

Djurberg, Sara (2007), "Svindlande affärer : gänget bakom 'Göta kanal 2' jagar privata pengar". *Dagens Industri*, 29 augusti.

Forsström, Maria (2007), "Myspace visar vägen". *Metro*, 28 maj.

GLF (2003), "Svensk skivförsäljning 2002". Stockholm: Grammofonleverantörernas Förening, se <www.ifpi.se/getfile.aspx?id=22>.

GLF (2008), "Svensk skiv- och digitalförsäljning 2007 – från Grammofonleverantörernas förening". Stockholm: Grammofonleverantörernas Förening, se <www.ifpi.se/getfile.aspx?id=71>.

Hedelin, Jenny (2006), "Det våras för teatern". *Dagens Industri*, 11 april.

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart, red (2007), "Svenska trender 1986–2006". Göteborg: SOM-institutet/Samhälle, opinion, massmedia, se <www.som.gu.se/rapporter/svenska_trender/svenska_trender_2006.pdf>.

Janson, Maria (2006), "HippHipp blir en affär för riskkapitalisterna : 40 procent av långfilmen ska finansieras via marknaden". *Svenska Dagbladet*, 21 december.

Johannesson, Eva (2007), "Rekordår i sikte för auktionshus : Stockholms Auktionsverk ökar mest". *Dagens Industri*, 20 augusti.

Kulturdepartementet (2007), Dir. 2007:99, se <<http://regeringen.se/content/1/c6/08/49/91/f9f74a58.pdf>>.

Kulturnyheter (2007). "Publikrekord på Stockholms filmfestival". Stockholm: Sveriges Television, 27 november.

Kuprijanko, Alexander (2006), "Genombrott för köpt musik på nätet". *Sydsvenska Dagbladet*, 6 september.

MDTS (2000), "Årsstatistik 1998". Stockholm: Sveriges branschförening Multimedia, Dator- & TV-spel, se <www.mdts.se/files/statistik_98.pdf>.

MDTS (2007), "Försäljning av tv- och datorspel 2006". Stockholm: Sveriges branschförening Multimedia, Dator- & TV-spel, se <www.dataspelsbranschen.se/items/stats/MDTS-statistik%202006.pdf>.

Musikjournalen (2006). "Julklappar till fansen". Stockholm: Sveriges Radio P3, 18 september, se <www.sr.se/cgi-bin/p3/nyhetssidor/artikel.asp?ProgramID=177&artikel=1098961>.

Månsson, Sten (2008), "Besöksutveckling för museer 2007". Stockholm: Statens kulturråd. Se <www.kulturradet.se/upload/kr/publikationer/2008/besoksutveckling_2007.pdf>.

Nordicom (2006), "Kulturtidskrifter fördelade efter ämnesområde 1980–2005 (procent)". Göteborg: *Kulturtidskriften*, se <www.nordicom.gu.se/common/stat_xls/445_2330_kulturtidskrifter_efter_amne_1980-2005.xls>.

Nordicom (2007), "Läsning av vecko-/månadstidning i befolkningen 9–79 år en genomsnittlig dag 1980–2006 (procent)". Göteborg: Nordicom – Sveriges mediebarometer 1998–2006, se <www.nordicom.gu.se/common/stat_xls/956_2550_VM-tidningar_lasning_gnsn_dag_1980-2006.xls>.

Nya moderaterna (2007), "Kulturen 2.0 : ett inlägg i den kulturpolitiska debatten". Stockholm: Riksdagens moderata kulturkommitté, se <[www.moderat.se/\(S\(cwjvu045k2hkzse0b3qtvfuf\)\)/material/pdffiler/moderat_16096.pdf](http://www.moderat.se/(S(cwjvu045k2hkzse0b3qtvfuf))/material/pdffiler/moderat_16096.pdf)>.

Persson, Annika (2007), "Poesin säljer bättre". *Dagens Nyheter*, 13 oktober.

Regeringen (2007), "Kultur, medier, trossamfund och fritid". Stockholm: Budgetpropositionen för 2008, utgiftsområde 17, se <<http://regeringen.se/content/1/c6/08/81/69/07db234f.pdf>>.

SCB (2007a), "Bruttokostnad och nettokostnad för kommunens driftverksamhet för riket efter verksamhetsområden : 1998–2006". Stockholm/Örebro: Statistiska centralbyrån, se, <www.ssd.scb.se/Databaser/makro/Visavar.asp?yp=tansss&xu=C9233001&huvudtabell=KostnKomverksKrinv&deltabell=R1&deltabellnamn=Bruttokostnad+och+nettokostnad+f%F6r+kommunens+driftverksamhet+f%F6r+riket+efter+verksamhetsomr%E5den%2E+%C5r&omradekod=OE&omradetext=Offentlig+ekonomi&preskat=O&innehall=KostnKomverkKrinv&starttid=1998&stopptid=2006&Prodid=OE0107&fromSok=&Fromwhere=S&lang=1&langdb=1>.

SCB (2007b), "Räkenskapssammandrag för kommuner". Tabell 4, "Kostnader för olika verksamheter 2006". Stockholm/Örebro: Statistiska centralbyrån, se <www.scb.se/statistik/OE/OE0107/2006A01C/Vkv4.xls>.

SCB (2007c), "Besök i kommunala folkbibliotek i riket". Stockholm/Örebro: Statistiska centralbyrån, se <www.ssd.scb.se/databaser/makro/Visavar.asp?yp=tansss&xu=C9233001&huvudtabell=BiblBesok&deltabell=R1&deltabellnamn=Bes%F6k+i+kommunala+folkbibliotek+%28huvudbiblioteket%29+i+riket%2E+%C5r&omradekod=KU&omradetext=Kultur+och+fritid&preskat=O&innehall=BiblBesok&starttid=2000&stopptid=2006&Prodid=KU0101&fromSok=&Fromwhere=S&lang=1&langdb=1>.

Smitt, Johan (2007), "Varför nöja sig med en platt-tv? Bygg en hemmabio". *Dagens Nyheter*, 17 november, se <www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=678&a=716569>.

Smålandsposten (2007), "Liveföreställning av opera i Älmhult". 18 september, se <[www.smp.se/nyheter/liveforestallning-av-opera-i-almhult\(152103\).gm](http://www.smp.se/nyheter/liveforestallning-av-opera-i-almhult(152103).gm)>.

Statens kulturråd (2005), *Böcker och kulturtidskrifter 2003–2004*. Stockholm (Kulturen i siffror 2005:3) se <www.kulturradet.se/upload/kr/publikationer/2006/bocker_kulttid_03_04.pdf>.

Statens kulturråd (2007a), *Musik 2004–2005*. Stockholm (Kulturen i siffror 2007:1), se <www.kulturradet.se/upload/kr/publikationer/2007/musik_04-05.pdf>.

Statens kulturråd (2007b), *Teater och dans 2004–2005*. Stockholm (Kulturen i siffror 2007:2), se <www.kulturradet.se/upload/kr/publikationer/2007/teater_dans_04-05.pdf>.

Statens kulturråd (2007c), *Museer & konsthallar 2006*. Stockholm (Kulturen i siffror 2007:6), se <http://www.kulturradet.se/upload/kr/publikationer/2007/museer_konsthallar_2006.pdf>.

Svenska Dagbladet (2005), "Svensk konst har blivit big business". 25 september.

Svenska Förläggare AB (2003), "2002 års branschstatistik". Stockholm, se <www.forlaggare.se/files/0/20/SvF2002.pdf>.

Svenska Förläggare AB (2007), "2006 års branschstatistik". Stockholm, se <www.forlaggare.se/files/0/142/SvF2006web.pdf>.

Teateralliansen (2007), "Om TeaterAlliansen". Nacka, se <www.teateralliansen.se/index.php?sid=om>.

Thoreson, Anders (2007), "Personalbrist stoppar svenska dataspel". *Dagens Nyheter*, 19 november, se <www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=678&a=716804>.

TT Spektra, (2006), "Skämtet som blev sommarens första hit". SvD.se, 8 juni, se <www.svd.se/dynamiskt/noje/did_12875818.asp>.

Tvärsnytt (2007), "Stort intresse för teater på bio". Stockholm: Sveriges Television, 17 oktober, se <http://svt.se/svt/jsp/Crosslink.jsp?d=33831&a=942828&lid=senasteNytt_368880&lpos=rubrik_942828>.

Ullberg, Sara (2007), "Allt fler premiärer i Sverige". *Dagens Nyheter*, 19 november.

Ullberg, Sara (2008), "Minskade publiksiffror för Stockholmsteatrarna". *Dagens Nyheter*, 22 januari.

Öqvist, Per (2006), "På väg mot nya prisrekord". *Veckans Affärer*, nr 43.

TIMBRO , KUNGSGATAN 60 , BOX 3037, 103 61 STOCKHOLM
TELEFON 08 587 898 00, WWW.TIMBRO.SE

